

ERDAL GEZİK • Alevi Kürtler

ERDAL GEZİK Dersim-Ovacık kökenli olup 1980'den beri Hollanda'da ikamet etmekte. Tarih ve ekonomi eğitimi sonrası sözlü tarih, Alevilik ve Kürdoloji alanlarında birçok çalışması yayımlandı; yayınlarının ana kaynağını Dersim bölgesinde yapılan alan çalışmaları oluşturdu. Gezik'in namus cinayetleri hakkında da çalışmaları bulunmakta.

Kalan Yayınları, 2000-2004 (2 baskı)

İletişim Yayınları 1823 • Araştırma-İnceleme Dizisi 307

ISBN-13: 978-975-05-1123-3

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERDAL GEZİK
Dinsel, Etnik ve
Politik Sorunlar Bağlamında
Alevi Kürtler

İÇİNDEKİLER

Üçüncü Baskı İçin Önsöz	7
Birinci Baskı İçin Önsöz	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
ALEVİ-KÜRT ARAŞTIRMALARINA GENEL BİR BAKIŞ	19
Etnik tanımlamanın sorunları:	
Kırmanc, Dersim, Zaza, Kürt, Dımılı, Kırdas...	26
Dinsel tanımlamanın sorunları:	
Alevi, Kızılbaş, Ali İlahi, Ehl-i Haq...	32
Kürtlerde dinî çeşitlilik.....	38
Kitabın içeriğine dair.....	41
İKİNCİ BÖLÜM	
ŞEYH SAİD İSYANI GÖLGESİNDE KÜRTLERDE ALEVİ-SÜNNİ İLİŞKİLERİ	45
Kürtler: Aşiret ve tarikat arası bir topluluk.....	51
Aleviler ve Sünniler: Sınırdaki muğlaklık.....	55
Aleviler.....	61
Dersim: Aktif bir Alevi merkezi.....	63
“Kürtlük” ve “Kürdistan”:	
Alevi ve Sünni Kürtlerin ortak kavgası (?).....	73

Cıbran, Hormek ve Şeyh Said: Yakınlaşma ve çatışma.....	82
Dersim ve Şeyh Said.....	90
Sonuç.....	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR KATLIAM: KOLEKTİF HAFIZA, TARİH YAZIMI VE KİMLİK ÇATIŞMALARI.....	105
Alevi Kürtlerde köken arayışları.....	105
1938'e giden yol: Olayların kısa bir tekrarı.....	109
Hatırlamak ya da “mutsuz tarih”e dair yorumlar.....	118
Türk ulusal tarihi ve “Kürt” hayaleti.....	126
“Kürt” hayaletin yansıması: Mehmet Şerif Fırat ve ekolü.....	137
Öfke: Ya da hatırlanana dair yorumlar.....	148
Unutabilmenin toplumsal dayanakları.....	151
Bir dilin tarih karşısında yenilgisi.....	162
Sonuç.....	168

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HACI BEKTAŞ-I VELİ VE KÜRT MESLEKTAŞLARI.....	181
Hacı Bektaş ve onun görmediği çocuğu: Bektaşilik.....	184
Dersimli Seyitler ve aşiretçi Talipleri.....	189
“Yol kardeşliği”nden rekabete: Dersimli Seyitler ve Bektaşiler.....	192
İnançsal farklılıklar.....	200
Örgütsel farklılıklar.....	203
İktidarla ilişkilerde farklılıklar.....	208
Etnik farklılık.....	213
Sonuç.....	219

EK

AŞİRETLER.....	223
-----------------------	------------

KAYNAKÇA.....	233
---------------	-----

Üçüncü Baskı İçin Önsöz

Alevi Kürtler adlı çalışma bundan on dört yıl önce kaleme alınmıştı. Aradan geçen zamandan sonra yeni bir baskı için kitabı muhakkak gözden geçirmek ve bu sürede yayımlanan çalışmaları dahil ederek güncellemek gerekiyordu. Böyle bir çaba ikili bir girişimi kapsıyor: 1) Kitabın konusu dahilinde çıkmış çalışmaların değerlendirilmesi 2) Bunların uzantısında kitapta yapılan tespitlerin ne ölçüde geçerliliklerini koruduklarının sınanması.

Bu yönde bir güncelleme kitabın akışı içinde ve dipnotlar aracılığıyla yapılabilirdi. Bunu uygun görmedim. Çünkü her kitap aynı zamanda döneminin ruhunu yansıtan bir belge niteliği taşır ve bu yüzden bir süre sonra kendisi bir tarihsel belgeye dönüşür. Kısmen kendi zamanının sorunlarını anlamaya dönük böylesi bir tarihsel çalışma için bu durum fazlasıyla geçerli olduğundan müdahalede bulunmak, onun eksiklikler ve artılarıyla tarihsel bir belge olma özelliğini hiçe saymak anlamına gelirdi. Fakat daha da önemlisi, kitabı yeniden gözden geçirdiğimde küçük düzeltmeler dışında böyle bir müdahaleye gerek olmadığı sonucuna vardım. Yeni ça-

lışmalar, bu kitabın ana teması olmayan bazı tarihsel konular dışında, yapılan tespitleri destekler nitelikteydi. Bu sonuca açıklık getirmeden önce, alınan yorumları da hesaba katarak, çalışmanın hangi düşünsel ortamda yazıldığını kısaca izah etmem gerekiyor.

Geçen yüzyılın 90'lı yıllarında kimlik ve milliyetçilik tartışmaları yapıldığında, Frederik Barth'ın 80'lerin başlarında ne sürdüğü tez ilgi odağı olmuştu. O zamana kadar sabit tanımlamalar çevresinde tarif edilen kimlik olgusu, Barth'la birlikte dinamik bir çerçeveye oturtulmuştu. Barth, bir kimliğin tanımı için, onun sosyal sınırlarına, onu çevreleyen kimliklerle buluştuğu alanlara bakılması gerektiğini önermekteydi: "Bu açıdan bakıldığında araştırmanın kritik noktası, grubu belirleyen, ona içerik kazandıran kültür değil, etnik sınırlar olmalı. Her ne kadar bu sınırların tekabül ettiği coğrafya olsa da, dikkatlerimizi yönlendirmemiz gereken sınırlar tabii ki sosyal sınırlardır."¹

Barth'ın bu önermesinden çıkararak Alevi Kürtlerin 20. yüzyılda yaşadıkları kimlik sorunlarını irdelemeyi onları çevreleyen komşu gruplarla kurdukları ilişkiler üzerinden yapmaya karar verdim. Bir kimliğin sosyal, ekonomik veya politik sınırlarıyla uğraşmak, onun i özelliklerinin göz ardı edilmesi anlamına gelmiyor. Tam aksine etnik kimliklerle ilgilenme, bir zorunluluk olarak kimliğin yapısal özellikle-riyle sürekli bir muhasebeyi gerektiriyor; fakat burada bakış açısı içeriden değil, öteki kimliklerle buluştuğu ortamlara kayıyor. Kimliklerin birbirleriyle olan temasını coğrafi, politik ve ekonomik şartlar bağlamında izlemek, kimlik olgusuna çok daha esnek bir yapı olarak bakmak anlamına geliyor.

Barth'ın ne sürdüğü dinamik bakış açısı beni daha çok tarihsel boyutuyla ilgilendirdi. Politik veya ekonomik ter-

1 Barth, F. (1982), "Introduction", Barth, F. (der.), *Ethnic Groups and Boundaries (The social Organizations of Culture Difference)*.

cihler aksine bireysel müdahale olanağının olmadığı tarihsel veriler, çok daha eski kolektif süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bir antropolog olarak Barth, makalesinde kimliklerin tarihle ilişkisinin dinamik ortamda nasıl olabileceğini irdelemiyor; fakat konumuz açısından bakıldığında bu, tarihsel boyut üzerinden birkaç cümleyle geçilemeyecek kadar önemlidir.

Aslında teorik tartışmaların ötesinde, bu çalışmada tarih ve kimlik olgularının buluşması biraz da alan çalışmalarının bir sonucuydu. Meşgul olduğum grubun üyelerinin kimlik konusunda –eşine herhalde başka topluluklarda az rastlanan türden– çok zıt pozisyonlar alabileceklerine ve bu bağlamda yoğun iç tartışmalar yaşadıklarına yabancı değildim. Bazen bir aile içerisinde bile farklı (ve zıt) kimlik beyanları, kimlikler arasında kategorik ayırım yapamama durumu ve sonu gelmeyen yorucu tartışmalara şahit olabilirsiniz: Kimileri için “asıl” Türk, kimilerine göre Kürt, kimileri için sadece Alevi, kimileri içinse sosyalistlik olarak beyan edilen kimlik tanımları söz konusu olabiliyordu. Bu tarz geçişler ve odaklanmalar belki bir yere kadar Barth’ın yaklaşımıyla açıklanabilirdi. Fakat sorun burada bitmiyordu. Bu kitabın hazırlık aşamasında bu bireylerle sohbetler yaparken çalışmaya yön verecek iki durum dikkatimi çekti.

1938 yılında Dersim’de yaşanan katliamın nasıl yorumlandığı ve sonraki kuşaklara nasıl aktarıldığı hakkında konuştuğum bazı kişilerin tarih algılarında bu katliamın hiçbir yerinin olmadığını tespit etmek beni şaşırtmıştı. Ailelerini kırım sırasında kaybetmiş veya büyüklerinden hayatları boyunca 1938 olaylarını dinlediklerini varsaydığım bu kişiler nasıl oluyordu da bu tarihsel dönemeç konusunda bu kadar “umursamaz” bir tutum sergileyebiliyorlardı?

Yanı sıra bu bireylerin 1938’e karşı takındıkları tutumla sahiplendikleri kimlik arasında da bir ilişkiyi tespit et-

miş olmam, meseleyi biraz daha karmaşık hale getirmek-
teydi. Geçmiş, kimlik seçimini haklı çıkartmaya yönelik bir
araç olarak kullanılmakta ve çoğu kez modern akli zorlayan
hikâyeler eşliğinde aktarılmaktaydı. Burada 1938 gibi önem-
li bir dönemeç, beklentimin aksine, sabit bir veri değildi ve
konuştuğum kişiler için önemli bir kırılma noktası olmayabi-
liyordu. Son derece merkezî ve acımasız yürütülmüş ope-
rasyonlar dizisinin sonucu olan 1937 ve 1938 olaylarıyla il-
gili başvurulmuş açıklamalar da bir o kadar şaşkınlık yaratan
cinstendi. Bu “absürd” anlatılara yalnızca 1938 ile ilgili so-
rularla karşılaşılıyordu. Örneğin kendisini Kürt olarak
görmeyen kişiler, bunu her seferinde Seyit Rıza ve Şeyh Sait
arasında geçtiği varsayılan bir buluşmayla izah ediyorlardı.
Yine Alevilik ve Alevilik içi tarihsel oluşumların izahında,
sıkça birbirleriyle uyumsuz efsanelere başvurulmaktaydı.

Sosyo-ekonomik durumları, eğitim ve politik geçmişle-
ri birbirlerine yakın bu kişilerde tarih algısı ve bilinci na-
sıl oluşmuştu? Neden kendini Türk olarak görenler hep ay-
nı tarihsel hikâyeler ve dönemeçleri kullanıyordu? Ya da bir
Alevi'nin tarih algısının neleri içermesi gerektiği nasıl şekil
almaktaydı? Bireylerin kendileri için bir geçmiş yaratma ça-
balarında bu hikâyelerin tam da komşu kimliklerle olan iliş-
kilerde kendilerini göstermeleri, ister istemez Barth'ın sosyal
sınırlar vurgusunu yeniden hatırlatmakta ve şu soruyu sor-
mama vesile olmaktadır: Dinamik kimlik yaklaşımı, bu de-
ğişken tarih algılarını açıklamak için de kullanılabilir miydi?

Başlangıçta Barth'ın yaklaşımından çıkarak “Alevi Kürt-
ler” başlıklı bu çalışmayı yalnızca Alevi Kürtler ile Sün-
ni Kürtler ve keza onlarla Alevi Türkler arasındaki ilişkiler
bağlamında yürütmek istemişim. Fakat duyduğum aktarı-
mların kimler tarafından ve hangi ortamlarda yaratıldıkları
ilgim kaydığında, ister istemez devlet olgusunu dahil
etmek gerektiğine kanaat getirdim. Çünkü cumhuriyet Tür-

kiyesi, yalnızca bir kimlik dayatmakla yetinmemiş, gerektiği yerde yerel efsaneler, hikâyeler ve mitolojiye el atmak, onları değiştirmek (veya sıfırdan yaratmak) konusunda da oldukça faal kurumlar oluşturmuştu.²

Bu kurumların yaratmaya çalıştıkları kimliğin izlerini, kendisine yeni sistem içerisinde yer arayan Alevi Kürt topluluğunun zihinsel dünyasının her alanında görmek mümkündür. Bu bağlamda elinizdeki çalışma, bir azınlık topluluğunun tarihsel kimliği ve güncel tercihler ve dayatmalar arasında bilinç şekillenmesini izleyen bir çalışmaya dönüştü. Çıkış noktasında her ne kadar Barth'ın teşvik edici soruları rol oynamış olsa da, bu girişim, bilgi kaynaklarımızın sınırlı olduğundan ötürü, onun teorisini test etmek amacı taşımamaktadır. Aksine onun modeli, tarihsel boyut dahil edilerek belki bir nevi genişletilmiştir. Tüm yazılarda arka planda olan soru aynıdır: Kişiler buldukları şartlar doğrultusunda kimlik “tercihi” yapabilirler, fakat bu onlara dahil oldukları grubun geçmişi, kolektif hafızası ve tarihsel değerleri konusunda da bireysel tercihler yapma hakkı veriyor mu?

Bu soru eşliğinde tarih, toplumsal dönüşümler, kimlikler, kurgular ve devlet müdahalelerin iç içe geçtiği bir bütünlüğün farklı halkalarının analiz edildiği bir çalışma ortaya çıktı. Bu bağlamda yazıların ortak sonucu şu oldu: Tercih edi-

2 Dersim bölgesinde tanınmış bir kutsal mekân olan Munzur Baba ziyareti ve çevresinde anlatılan efsane de bu çabadan pay alanlardır. 1986 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları arasında Hatice Gülensoy tarafından hazırlanan resimli *Tunceli'de Munzur Efsanesi* adlı çocuk kitabında şu ifadeler yer alıyor: “O yörenin insanları Tanrı'ya daha yakın olabilmek için, Orta Asya'dan gelen ataları gibi, mezarlarını çevrenin en yüksek tepelerine yaparlardı... Başını kaldırıp, çınarların dua eder gibi gökyüzüne uzanan dallarına baktı. Bu çınarları Orta Asya'dan gelen atalarının Anadolu'ya ilk göçleri sırasında kim bilir hangi adsız bir alp eren getirip dikmişti.” Bölgeyle ilgili bu tür görüşlerin bolca yansıtıldığı şu çalışmalar da dikkate değerdir: Aydın, A. (2008), *Trakya ve Anadolu'da Erenler Bahçesi: Alevilik-Bektaşılık Araştırma ve Gezi Notları*; Aytaş, G. (der.) (2010), *Bingöl, Muş/Varto Yörelerinde Ocaklar, Oymaklar ve Boylarla İlgili Araştırma Sonuçları*.

len kimlikle uyumlu bir tarih şekillendirmek sanıldığı kadar kolay olmuyor. Ne kadar sorunlu ve sancılı olduğunun örneklerini bu çalışmada okumak mümkün olacaktır.

Araştırma süresince topluluklar arası mutlak sınırlar, ayrımlar veya bütünlükler varsayımından çıkarak sorunların analiz edilemeyeceğini fark etmek zor olmadı. Bu yüzden, Alevi ve Sünni Kürt ilişkilerini irdelerken ilgi dinsel dogmalara değil, “sınır tanımayan” aşiret olgusuna kaydı. Alevi Kürtlerle Bektaşiler arası ilişkilerin analizinde ise varlıkları 20. yüzyıl Alevi yazımında göz ardı edilen gezgin Dersimli seyitlere odaklanıldı. Yine Ankara ile bölge nüfusu arası ilişkilerin son perdesini oluşturan 1938 olayları, bu dönemin sayısız ve adsız kurbanlarından değil, hayatta kalmayı başarmış ve geçmişlerini Ankara’dan yürütülen siyasetle uyumlu bir hale getirmek isteyenlerden yola çıkılarak ele alındı. Her üç konuda tarihsel kurguların ve tarih yazımına müdahalelerin nasıl şekil aldığını izlemek öğretici ve bir o kadar da şaşırtıcıdır.

Bu kitabın yazıldığı dönemde Türkiye’de Alevi ve Kürt çalışmaları henüz erken dönemlerini yaşadıklarından, ciddi kaynak sorunu vardı. Bu sorun kısmen sözlü tarih yöntemiyle aşılmaya çalışıldı. Aradan geçen zaman içerisinde nitelikli tarihsel çalışmalar ve alan derlemeleri sayıları az da olsa her geçen gün artıyor.³

3 Bu ilgiyi ve konumuza dair tartışmaları yansıtan bir çalışma için bkz. Aslan, Ş. (der.) (2010), *Herkesin Bildiği Sır: Dersim*. Şüphesiz bu önsöz yazısında anılacak çalışmaların hepsi aynı nitelikte değildir. Konumuza dair ilginin kısa geçmişi, çok fazla seçici olma olanağı sunmaz. Bu yüzden anılacak çalışmalar amatör veya profesyonel olmanın ötesinde konuya katkılarından çıkılarak ve örnek olmaları niyetiyle verilmiştir. Alevi araştırmalarının –halen geçerliliğini koruyan– genel bir eleştirel değerlendirmesi için bkz. Bozarlan, H. (2004), “Araştırmının Mitosları ya da Aleviliğin Tarihsel ve Sosyal Bir Olgu Olarak Değerlendirilmesi”, *Kırkbudak* 1. Artan ilgi yalnızca dinsel yapıyla sınırlı değildir; Kürt toplumunu oluşturan katmanlar da eskisinden çok daha fazla farklı kesimlerden araştırmacıların ilgi odağı olmaktadır. Örnekler için bkz. Kaya, M.S. (2011), *The Zaza Kurds of Turkey: a Middle Eastern Minority in a Globalised World*; Türkdoğan, O. (2010), *Türk Toplumunda Zazalar ve Kurmanclar*.

Bu çalışmaların ağırlıklı bölümü Dersim 1937 ve 1938 olaylarına odaklanmıştır. Bu grup ikiye ayrılabilir. Birincisi, 1937 ve '38 yıllarını yaşamış kişilerle yapılan röportajları içermektedir. Bu çalışmalar arasında Çem, Algör, Aygün ve Taş gibi araştırmacıların eserleri sıralanabilir.⁴ Bu çalışmalar bize bölgede yapılan operasyonların yıkıcılığını göstermesi açısından oldukça önemli veriler aktarmaktadır. Özellikle Cemal Taş tarafından hazırlanan *Dağların Kayıp Anahtarı* adlı kitap, 1938 öncesi toplumsal yapının sorunları hakkında da çok çarpıcı bilgiler sunmaktadır. Aktarımlar 1938 tarihinin her düzeyde neden önemli bir kırılma noktası olduğunu ve bunun kimlik ve hafıza üzerinde ne tür etkileri olabileceğini göstermesi açısından önemli olup, bu kitaptaki ana saptama ve tespitleri birçok açıdan desteklemektedir.

1937 ve 1938'i esas alan ikinci grup çalışmalar ise daha çok siyasi tarih çalışmalarını kapsamaktadır. Bu çalışmaların önemli bir bölümü devlet söylemi veya bölgeye yapılan müdahalenin gerekliliğini haklı çıkartma hedefini taşımaktadır. Buna rağmen bu kategorideki çalışmaların, resmî arşiv kaynakların aktarımıyla konumuza önemli katkıları olabilir.⁵

Geçen dönem içerisinde yayımlanan araştırmaların bir bölümü dinsel ve toplumsal yapıya dairdir. Alan çalışmaları ve derlemeler sayesinde özellikle dinsel yapı hakkında on dört yıl öncesinden çok daha ileri bir yerdeyiz. Her şeyden önce bu çalışmalar, bölge Aleviliğinin yapısal özellikleri ve Alevi toplulukları içerisindeki yeri hakkında daha gerçek-

4 Bkz. Çem, M. (1999), *Dersim '38 Tanıkların Diliyle*; Algör, I. (yay. haz.) (2010), *Ma Sekerdo Kardeş - N'etmişiz Kardeş: Dersim 38 Tanıklıkları*; Taş, C. (2010), *Dağların Kayıp Anahtarı: Dersim 1938 Anlatıları*; Aygün, H. (2011), *0.0.1938: Resmîyet ve Hakikat*; Aygün, H. (2011) *Dersim 1938 ve Zorunlu İskan*. Ayrıca bkz. Demir, H. (2011), *Dersim'den Tunceli'ye 38 Katliamı Tanıklıkları*; Fındık, Ö (2012), *Kara Vagon: Dersim Kırım ve Sürgün*; Gündoğan, N., Gündoğan, K. (2012), *Dersim'in Kayıp Kızları-Tertele Çenequ*.

5 Örnekler için bkz. Yeşiltuna, S. (2012), *Devletin Dersim Arşivi*; Akekmekçi, T.-Pervan, M. (2012), *Dersimlilerden Mektuplar 1941-1953*.

çi tespitler yapmamıza olanak sunmuştur. Dersim merkezli Aleviliğin kendi içinde bir bütünlük taşıdığı ve yanı sıra farklı bir kültürel miras üzerinden şekillendiği bu çalışmaların önemli sonuçlarındanıdır.⁶ Bu konularla ilgili çok sayıda makale çıkmıştır.⁷ Yapılan alan derlemeleri sayesinde Aleviliğin Kürtçe (Kırmancki ve Kurmanci) boyutu hakkındaki bilgilerimiz de artmıştır.⁸

Bu bölüme tarihsel bilgilerimizi gözden geçirmemize vesile olmuş az sayıda nitelikli eseri de dahil etmek gerekmektedir. Bunlardan bir kısmı, bölge Aleviliğinin taşıdığı özellikler ile Antikçağ kültürleri ve inançları arasındaki bağları keşfetmeye yönelik olmuştur. Gürdal Aksoy'un "Mithra'dan Bava Duzgin'a: Dersim'de Antik Dönem İnançlarının Sürekliliği Üzerine" başlıklı makalesi ve Ertuğrul Danık'ın *Öteki Tanrılar* adlı çalışması Aleviliğin tarihsel arka bahçesi hakkında ipuçları vermektedir.⁹ Alevilik ve Antikçağ arası bağlantılar çevresinde öne sürülenlerin spekülâtif değeri yüksek olsa da, bu alanda önümüzdeki yıllarda daha fazla üretimin yapılmasını olanaklı kılacak birikim ortaya çıkmaktadır.

Tarih çalışmaları içerisinde yakın dönem açısından önemli bir dizi çalışmayı da anmak gerekiyor. Ayfer Karakaya-

-
- 6 Örnekle için bkz. Çem, M. (2009), *Dersim Merkezli Kürt Aleviliği: Etnisite, Dini İnanç, Kültür ve Direniş*; Munzuroğlu, D. (2004), *Toplumsal Yapı ve İnanç Bağlamında Dersim Aleviliği*; Deniz, D. (2012), *Yol/Re Dersim İnanç Sembolizmi Antropolojik Bir Yaklaşım*; Gültekin, A.K. (2004), *Tunceli'de Kutsal Mekan Kültü*.
 - 7 Bu bağlamda 2000 yılından itibaren 3-4 aylık periyotlarla yayımlanan *Munzur Dergisi*'ni anmak yerinde olacaktır. Bu dergide bölgeyle ilgili tarih, din ve folklor alanında çok sayıda makale yayımlanmıştır. Özellikle Seyfi Muxindi, Hüseyin Çakmak, Doğan Munzuroğlu, Mesut Özcan ve Mehmet Yıldırım gibi araştırmacıların çalışmaları bölge hakkında önemli veriler aktarmaktadır.
 - 8 Örnekle için bkz. Muxindi, S. (2012), *Alevi Kürtler'de Dua ve Gulbenkler*; Gezik, E./Çakmak, H. (2010), *Raa Haqi - Riya Haqi: Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*; Cengiz, D. (2010), *Sey Qaji: Dizeleriyle Tarihe Tanık Dersim Şairi 1860-1936*.
 - 9 Aksoy, G. (2000), "Mithra'dan Bava Duzgin'a: Dersim'de Antik Dönem İnançlarının Sürekliliği Üzerine", *Munzur Dergisi* 2; Danık, E. (2006), *Öteki Tanrılar: Alevi ve Bektaşî Mitolojisi*.

Stump, Alevi ailelerinin ellerinde bulundurdukları belgelerin analizi sayesinde Alevi ocaklarının oluşum süreci ve Alevi-Bektaşî ve Safevi ilişkileri hakkında önemli bir katkı sunmuştur.¹⁰ Anadolu Aleviliğın şekillenmesinde Vefailiğın oynadığı role dikkat çekmiş olması, Alevi tarihini Ahmet Yesevi ve Bektaşîlik üzerinden yazan geleneğın iddialarını ciddi şekilde sarsmaktadır. Bu bulgular, Kürt Alevi ocaklarının tarihselliğî ve otonom yapıları hakkında da önemli ipuçları vermektedir.¹¹ Ayrıca bu çalışmalar Alevi tarihinin, 16. yüzyıldan itibaren bir geri çekilme ve Cumhuriyet'le birlikte bir kurtuluş süreci yaşama türünden basit ve tek düzeyli bir formla yazılamayacağını da göstermektedir. Alevi tarihi ne Osmanlı dönemi boyunca yalnızca bir muhalif tarih olarak yazılabilir ne de Cumhuriyet dönemi onun kurtuluşu olarak yorumlanabilir. Bu hem Aleviler hem de Bektaşîler için geçerlidir.¹²

Bölge tarihi için önemli bir kategori ise aşiretleri kapsamaktadır. Maalesef bu alanda şimdiye kadar yeterli düzeyde çalışma yapılmamıştır. Az sayıda eser, bu yönde girişimlerin ne kadar önemli olabileceğini göstermektedir. Örneğın Koçgiri bölgesi ve aşiretleri hakkında Baran'ın çalışması iyi bir örnektir.¹³ Yine Zeriği aşireti hakkında yapılmış bir çalışma bize bu tür araştırmacılığın sunabileceği eşsiz katkıları

10 Karakaya-Stump, A. (2008), "Subjects of the Sultan, Disciples of the Shah: Formation and Transformation of the Kizilbash/Alevi Communities in Ottoman Anatolia", Harvard (yayımlanmamış doktora tezi). Yazılı Alevi kaynakları artarak ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu açıdan öğretici bir çalışma için bkz. Kaplan, D. (2010), *Yazılı Kaynaklara Göre Alevilik*.

11 Bkz. Gezik, E. (2012), "Rayberler, Pirlar ve Murşidler: Alevi Ocak Örgütlenmesine Dair Saptamalar ve Sorular", *Munzur* 37; Güler, S (2010), "Dersim Alevi Geleneğinde Bir Tarihsel Ocak: Ağuçanlar", Aslan, Ş. (der.), *Herkesin Bildiği Sır: Dersim*; Tee, C. (2010), "Holy Lineages, Migration and Reformulation of Alevi tradition: A study of Derviş Cemal Ocak from Erzincan", *British Journal of Middle Eastern Studies* 37-3.

12 Bkz. Küçük, H. (2002), *The Role of the Bektashis in Turkey's National Struggle*.

13 Baran, M. (2002), *Koçgiri: Kuzey-batı Dersim*.

göstermektedir.¹⁴ Karakaya-Stump'un Sinemilli aşireti hakkındaki makalesi¹⁵ ve Hüseyin Çakmak'ın Kemorobel köyü ve Kureşan ailesi hakkındaki çalışmaları da bu alanın öğretici örnekleridir.¹⁶ Aşiret tarihçiliğinin önemli bir halkası da Kürdoloji alanında yatmaktadır. Kürt aşiret ve aşiret üstü birlikliklerin araştırılması bölgedeki oluşumların geçmişi hakkında verebileceği bilginin yanı sıra, Alevi ve Sünni Kürtler arası ilişkiler açısından da son derece önemlidir. Elazığ ve Diyarbakır bölgesinde etkin bir aşiret olan Mirdasiler hakkında yapılmış bir çalışma, bu açıdan ilginç veriler aktarıyor.¹⁷

Toparlayacak olursak *Alevi Kürtler* adlı kitap, henüz yeni tanımlanan bir alanda bir erken dönem ürünü olarak nitelelenebilir. Böylesi bir araştırma şimdilerde yapılmış olsaydı öne sürülen kimi iddialar çok daha güçlü temellendirilebilir veya nüanslar daha iyi vurgulanabilirdi. Buna rağmen bu çalışma iki konuda hedefine ulaşmıştır: Birincisi, araştırmacıların bu gruba olan ilgisini çekmek ve bu bağlamda sözlü tarih yöntemini teşvik etmek,¹⁸ ikincisi, konumuza dair yeni sorular ve bakış açıları geliştirmek. Sanırım mutlak saptamalar ve cevaplar yerine yeni sorular ve metodik çözümlenmeler geliştirmek, henüz şekillenmekte olan bölge araştırmacılığına nitelik açısından çok daha önemli katkı sağlamıştır.

Ekim 2012, Amsterdam

14 Bkz. Zeri, Y. (2011), *Sivas-Qoçgiri Bölgesindeki Aşiretler ve Zeriçiler*.

15 Karakaya-Stump, A. (2006), "Sinemilliler: Bir Alevi Ocağı ve Aşireti", *Kırkbudak* 6.

16 Çakmak, H. (2001), "Tarihi, İnancı ve Doğasıyla Kemorobel", *Munzur* 2-8. Köy bazlı anı çalışmaları için ayrıca bkz. Köksal, Y. (2001), *Dersim'de (Tunceli) Bir Köy Dırban (Kızılkale)*.

17 Bkz. Aydın, N. (2011), *Diyarbakir ve Mirdasiler Tarihi: Piran, Gil, Çermog, Pale*.

18 Kitabın birinci ve ikinci baskılarının sonunda sözlü tarih çalışmalarıyla ilgili rehber niteliğinde bir bölüm bulunuyordu. Ancak son dönemde bu alandaki çalışmaların gün geçtikçe artması ve sözlü tarih anlayışının geldiği nokta böyle bir eki gereksiz hale getirdi. Dolayısıyla bu yeni baskıda, söz konusu kısımları kitaba almadım.